

Internetstemmen: voor het gemak of burgerrecht en overheidsplicht?

Albert Koers

Achtergrond

- Relevant vakgebied: ICT en recht, in het bijzonder ICT en rechtspraak
- Eerste vraag daarin: wat is effect – positief en/of negatief – van inzet ICT op kwaliteit rechtspraak?
- Tweede vraag: aan welke eisen moet inzet ICT voldoen vanuit juridisch/professioneel perspectief?
- Vervang vandaag s.v.p. "rechtspraak" door "verkiezingen"
- Dus vooral bestuurskundig/algemeen juridisch perspectief
 - Geen staatsrecht specialist!

(Grond)wettelijk kader

- Art. 53, 2 Grondwet: verkiezingen bij geheime stemming
- Artikel J 33 Kieswet: stemmen bij door Minister van BZK goedgekeurde techniek die aan de volgende eisen voldoet:
 - Geheim karakter gewaarborgd, ook bij geen keuze
 - Apparatuur degelijk, eenvoudig, geen gevaar van storingen
 - Kandidatenlijsten, lijstnummer en partij-aanduiding helder
 - Slechts één keer stemmen met één keer mogelijkheid correctie
- Daarnaast: Experimentenwet KoA 2003; Tijdelijk experimenten-besluit KoA 2004 (gewijzigd 2006); en Tijdelijke experimentenregeling KoA 2006
 - Waarborgen constitutionele basis en geven van nadere regelingen

Internetstemmen

- Wetgever/BZK/CZW gaat dus niet over één nacht ijs – terecht want stemmen is kern democratie
- Internetstemmen is slechts één variant om te stemmen
 - Buitenland: ook bij volmacht en per brief; na 2006 niet meer per telefoon
 - Binnenland: volmacht, overdracht oproepingskaart, keuze van stembureau
- Toch: kiesstelsel in kern nog steeds territoriaal bepaald en paper-based
 - Registratie kiesgerechtigden per gemeente – ook buiten-Nederlanders
 - Stembedistricten en stembureaus per gemeente – den Haag voor b-NLers
 - Oproepkaarten, stembiljetten en (tal van) voorgeschreven formulieren
- Internetstemmen dus haaks op kernelementen van het kiesstelsel
 - Dus: ingewikkelde speciale wetgeving voor bescheiden experimenten

Ander perspectief

- Perspectief tot nu toe: handreiking burger, "stengemak"
 - Vandaar experimenten binnen in wezen nog onveranderde kaders
- Mijn vraag daarbij: is dat perspectief nog toekomstvast?
 - Praktisch: internet overal en voor alles – ook risicovolle transacties
 - Principieel: internetstemmen niet langer extraatje, maar recht?
- Uitspraak Hoge Raad: ICT moet indien algemeen gangbaar
 - Casus: OM niet ontvankelijk vanwege niet raadplegen GBA
 - Daarna impliciet bevestigd in enkele andere uitspraken
- Ook internationaal ontwikkeling dat overheid verplicht is tot ICT inzet als die ICT algemeen gangbaar is

Hoe verder?

- Heel wat voorbereiding en ervaring. Onder meer:
 - Reeds in 2000 Definitierapport Kiezen op Afstand, Expertisecentrum
 - Internetstemmen waterschappen, oktober 2004 – plus proefstemming
 - Risicoanalyse Kiezen op Afstand, BZK, april 2004
 - Internetstemmen Europese verkiezingen, juni 2004
 - Internetstemmen Tweede Kamer buiten-Nederlanders, november 2006
 - Verkiezingen waterschappen 2008, Europese verkiezingen 2009
 - Ervaringen andere landen – o.a. Groot-Brittannië
- In nieuw perspectief – internetstemmen geen extraatje, maar recht van burgers – nu tijd voor weloverwogen stap naar internetstemmen als normale optie
 - Ook elders in de samenleving is internet geen experiment meer

Maar wel verantwoord

- Bij eerste stoomtrein Amsterdam-Haarlem man met rode vlag voorop om de koeien te waarschuwen
- Ook nu vele mannen (en vrouwen) met rode vlaggen
 - DDOS attack aannemelijk
 - Hacking and spoofing op de loer
 - Cryptografie gebrekkig
 - Risico van identiteitsfraude
 - Aantasting van het stemgeheim
- Mijn verbaaspunt: vrijwel nooit vergelijking met klassieke manieren van stemmen
 - Mijn indruk: risico's vaak dezelfde of zelfs groter
 - Waarborgen stemgeheim wellicht grootste probleem

Analogie?

- Stemmen is kern democratie – rechtspraak kern rechtsstaat
 - Voor beide: beginselen van behoorlijk ICT gebruik?
- Recent proefschrift beginselen van e-justice - sommige ook hier relevant?
 - Continuïteit: geweekte verwachtingen moeten gehonoreerd worden
 - Nevenschikking: er moeten alternatieven beschikbaar zijn
 - Vindbaarheid: burgers moeten de weg kunnen vinden
 - Bestendigheid: er moet gangbare technologie worden gebruikt
 - Betrouwbaarheid: informatic mag niet gemanipuleerd worden
 - Transparantie: technische systemen moeten beoordeelbaar zijn
 - Plus - uiteraard – eisen Grondwet, Kieswet en verdragen

Tenslotte

- Voorspelling: de tijd komt dat internetstemmen moet – is het niet morgen, dan is het overmorgen
- Daarom nu hoog tijd alle opgedane ervaring te mobiliseren om huidige experimentele situatie om te zetten in toekomstvaste routine
- Eerste stap: ontwikkel beginselen van behoorlijk internetstemmen
 - Al belangrijke basis in Grondwet, Kieswet en experimentenwetgeving
 - Gaat om juridisch/politieke keuzes – met inbreng vanuit techniek
- Tweede stap: bepaal of bestaande systemen wel of niet voldoen, of kunnen voldoen, aan die beginselen
- Derde stap: beslis of een bestaand systeem bruikbaar is (al dan niet na aanpassing) of bouw een nieuw systeem
- En: stel aan internetstemmen geen zwaardere en geen lichtere eisen dan aan andere vormen van stemmen